

ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ «Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2040»

**ΜΕΛΕΤΗ
ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

**ΓΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ, ΒΙΩΣΙΜΕΣ,
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ, ΠΟΛΕΙΣ**

**ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ
ΜΕΛΟΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ «ΕΛΛΑΔΑ 2021»**

Συντονιστής Θεματικής Ομάδας Εργασίας

Παπαστεργίου Δημήτρης, Μέλος Ολομέλειας Επιτροπής «Ελλάδα 2021», Πρόεδρος της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδος (ΚΕΔΕ), Δήμαρχος Τρικκαίων

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η Αυτοδιοίκηση τις προηγούμενες... 200 ημέρες έως σήμερα	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η Αυτοδιοίκηση τις επόμενες... 200 ημέρες	7
2.1 Οικονομική αυτοτέλεια	7
2.2 Διοικητική αυτοτέλεια	7
2.3 Αυτοτέλεια σε όραμα και σχεδιασμό	8
2.4 Αναπτυξιακή αυτοτέλεια	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η πόλη που θέλω να ζήσω τα επόμενα... 200 χρόνια! Μια πόλη από το μηδέν;	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Πώς θα πάμε στην επόμενη μέρα; 200+50 λέξεις για το αύριο!	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η Αυτοδιοίκηση τις προηγούμενες... 200 ημέρες έως σήμερα

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση (ΤΑ) αποτελεί σήμερα τον πιο κοντινό θεσμό εξουσίας προς τον πολίτη, έχοντας αναλάβει αρμοδιότητες που τον συνοδεύουν από την ημέρα που θα γεννηθεί έως –στην κυριολεξία– το τέλος της ζωή του.

Δημοτολογία, ληξιαρχεία, προσχολική αγωγή, ευθύνη των σχολικών κτιρίων, παιδικές χαρές, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης, γήπεδα και γυμναστήρια, πάρκα, δρόμοι και πεζοδρόμια, σε Δήμους εκτός Αθηνών και Θεσσαλονίκης υδρεύσεις και αποχετεύσεις, αδειοδότηση των επιχειρήσεων και του εμπορίου, τρίτη ηλικία, ΚΑΠΗ και ΚΗΦΗ, αλλά και... κοιμητήρια είναι κάποιες μόνο από τις αρμοδιότητες που σήμερα έχει η Τοπική Αυτοδιοίκηση Α΄ βαθμού.

Και όλα αυτά, μέσα σε ένα σύμπλεγμα αρμοδιοτήτων, στις οποίες εμπλέκονται το κεντρικό κράτος, οι αποκεντρωμένες διοικήσεις και οι Περιφέρειες (ΟΤΑ Β΄ βαθμού), κάτι που ξεκάθαρα αναφέρεται ως πρόβλημα και στην έκθεση Πισσαρίδη, αφού είναι ξεκάθαρο πως αυτό το άπλωμα των αρμοδιοτήτων και το θολό τοπίο του «ποιος κάνει τι», το έχουμε πληρώσει πολύ ακριβά, ειδικά σε ειδικές συνθήκες, φυσικές καταστροφές, πυρκαγιές και γενικά στο σύστημα πολιτικής προστασίας.

Η Αυτοδιοίκηση δεν θα μπορούσε να ξεφύγει από τα ριζωμένα διαχρονικά αναχώματα που προκαλεί η πολυνομία στην ελληνική γραφειοκρατία. Την κατάσταση δυσχεραίνουν οι αντιφατικές ερμηνείες των δικαστηρίων, η θέσπιση πολλών και διαφόρων επιπέδων διοικητικού ελέγχου (από ποικίλα όργανα με διαφορετικές νοοτροπίες, πολλές φορές με άγνοια για τους σκοπούς και τις ανάγκες της Αυτοδιοίκησης), η εισαγωγή από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, νόμων και κανονισμών που πολλές φορές εντάσσονται χωρίς την απαραίτητη επεξεργασία για το ταίριασμα στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο, η διαρκής τάση της κεντρικής διοίκησης να συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες παρά το γεγονός ότι αρκετές φορές δεν αποδεικνύεται αποδοτική εκ του αποτελέσματος.

Αξιολογείται, συνεπώς, ως επιβεβλημένο και απαραίτητο επόμενο βήμα, να εκδοθεί πλήρης και ολοκληρωμένη κωδικοποίηση των νόμων για την Αυτοδιοίκηση. Όχι όμως με τυπική αναπαραγωγή των ήδη υφισταμένων νομοθετημάτων. Η πρωτοβουλία αυτή πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ευκαιρία για να αλλάξει ριζικά το μέχρι τώρα νομικό σύστημα, ώστε η Αυτοδιοίκηση να πάψει να ετερονομείται και να αποκτήσει πραγματική αυτοδιάθεση.

Ειδάλλως, η διοίκηση σε όλα τα επίπεδα θα καταλήξει να παραμείνει σε ένα ασφυκτικό και αντιπαραγωγικό πλέγμα κανόνων ολοένα και περισσότερο περιγραφικών, που φιλοδοξούν να αιχμαλωτίσουν την πραγματικότητα μέσα από την παράθεση σχολαστικών λεπτομερειών πολλές φορές στο όνομα της διαφάνειας, παραμελώντας τον απώτερο στόχο που είναι άμεσα οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες. Οφείλουμε να το τονίζουμε διαρκώς, ο στόχος μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης πρέπει να είναι η ελάφρυνση των ΟΤΑ από περιττά και αντιπαραγωγικά νομικά δεσμά.

Η μεταρρύθμιση του Δικαίου της Αυτοδιοίκησης θα δώσει τη δυνατότητα στους αιρετούς να ασκήσουν απεριόριστοι τα καθήκοντά τους και να δώσουν πνοή στις πόλεις τους, υλοποιώντας τους προγραμματικούς στόχους για τους οποίους εκλέχτηκαν.

Δυστυχώς, όσο και αν όλοι συνομολογούμε πως αυτή η κατάσταση δεν θα μας πάει μακριά, η ατομία που διαχρονικά το Ελληνικό κράτος δείχνει για την αλλαγή και το ξεκαθάρισμα των αρμοδιοτήτων κοστίζει σε ανθρώπινες ζωές, χρήμα, και βασικά, ακόμη περισσότερο, κοστίζει στο έλλειμμα εμπιστοσύνης του Έλληνα πολίτη προς το ελληνικό Δημόσιο, κόστος το οποίο δεν μπορεί να εκτιμηθεί άμεσα και ποσοτικά, όμως είναι αυτό το έλλειμμα που έδωσε χώρο να

αναπτυχθούν ακραίες φωνές και να βρουν έδαφος κάθε λογής θεωρίες που σε κάθε άλλη περίπτωση θα μπορούσαν να προκύψουν μόνο από εξαιρετικά ακραίους σε σκέψη και λόγο ανθρώπους.

Συνεπώς, η όποια προσπάθεια θα πρέπει να ξεκινήσει μηδενίζοντας το «κοντέρ» των 200 χρόνων, θα πρέπει να είναι μια προσπάθεια που θα φέρει τον πολίτη πιο κοντά στην Αυτοδιοίκηση, θα γίνει μέρος της, θα συμμετέχει, γιατί θα έχει πειστεί πως μόνον ο δρόμος της συμμετοχής είναι ο υπεύθυνος δρόμος που οδηγεί σε πιο ολοκληρωμένες και συνεπείς πολιτείες και παράλληλα θα φέρει την εξουσία πιο κοντά στα κοινωνικά σύνολα, θα την κάνει να κατανοήσει ακόμη περισσότερο τα προβλήματά τους και θα δώσει τη δυνατότητα να προλαμβάνει καταστάσεις και να επιλύει τα προβλήματα πριν αυτά εμφανιστούν. Άλλωστε η πρόληψη στην Ελλάδα, δεν αποτελεί βασικό ατού της, κι αυτό επιτέλους πρέπει να αλλάξει.

Παράλληλα, με αυτή τη νέα εθνική αρχή, τη νέα εθνική προσπάθεια, θα πρέπει να δημιουργήσουμε νέες πόλεις στις οποίες θα θέλεις να ζεις, θα τις αγαπάς, θα νοιάζεσαι για κάθε κομμάτι τους, θα θέλεις εσύ και τα παιδιά σου να μείνουν εκεί ή και ακόμη καλύτερα, να γυρίσουν εκεί με διάθεση και εφόδια να προσφέρουν.

Πόλεις που θα προσφέρουν ένα άλλο επίπεδο ζωής, αναβαθμισμένο, βιώσιμο και ποιοτικό, με ευκολίες, αλλά και δυνατότητες για αξιοπρεπή εργασία.

Αν πιστεύουμε πως η ευθύνη της Αυτοδιοίκησης σταματά μόνο στην κατασκευή έργων υποδομής, πεζοδρομίων και πλατειών, χωρίς την οποιαδήποτε εμπλοκή της στην τοπική οικονομία και ανάπτυξη, τότε προφανώς έχουμε χάσει τις διεθνείς εξελίξεις, κινδυνεύοντας παράλληλα να χάσουμε το τοπικό αναπτυξιακό στοίχημα.

Το τοπικό αναπτυξιακό στοίχημα που προϋποθέτει ότι οι τοπικές κοινωνίες ηγούνται των μεγάλων αλλαγών, αναζητούν νέες προκλήσεις, αλλά και ευκαιρίες για τις περιοχές τους, τις αναδεικνύουν και δομούν νέα τοπικά οικοσυστήματα γύρω από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Και αυτό που πρέπει να γίνει σαφές είναι πως τα δεδομένα των περιοχών μας αλλάζουν. Λένε πως πλέον ένας μέσος άνθρωπος πιθανώς θα πρέπει να αλλάξει στη ζωή του έως 6 διαφορετικές εργασίες προκειμένου να μπορεί να κερδίζει τα προς το ζην. Το ίδιο θα μπορούσε μεταφορικά να ισχύει και για τις πόλεις μας, αφού οι εποχές αλλάζουν, η βιομηχανία αλλάζει, το κλίμα αλλάζει. Δεν μπορεί εμείς να θέλουμε πεισματικά να κάνουμε όσα κάναμε πριν από 100 ή 50 χρόνια. Αναμφισβήτητο παράδειγμα ολικής επαναφοράς αποτελεί η Δυτική Μακεδονία, εκεί που εκ των πραγμάτων μία τοπική οικονομία που είχε δομηθεί γύρω από τη ΔΕΗ και τον λιγνίτη καλείται πια να κάνει μια θεαματική στροφή προς την ιδιωτική πρωτοβουλία, την καθαρή ενέργεια και την αξιοποίηση άλλων φυσικών πόρων.

Μια άλλη Περιφέρεια, η Θεσσαλία, με τους νέους οδικούς άξονες και κυρίως την Ε65, βγαίνει ξαφνικά από την οδική απομόνωση και γίνεται κόμβος όλης της χώρας από βόρεια προς νότια και από δυτικά προς ανατολικά, συνδέοντας κεντρικές οδικές και σιδηροδρομικές αρτηρίες, καθώς και τα λιμάνια του Ιονίου και του Αιγαίου. Με δεδομένες τις νέες αυτές συνδέσεις, αλλά και την κλιματική αλλαγή, που έχει υποβιβάσει επικίνδυνα τον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα, θέτοντας επιτακτικά το θέμα της αλλαγής των καλλιεργειών, αβίαστα προκύπτει η νέα δυνατότητα δημιουργίας διακομιστικών κέντρων, logistic centers, αλλά και data centers, μειώνοντας και τους ψηφιακούς δρόμους των δεδομένων.

Τα παραπάνω αποτελούν απλά και απτά παραδείγματα του πώς μπορεί σήμερα η Αυτοδιοίκηση, αλλάζοντας το mind set της να βγει μπροστά και να δημιουργήσει ευκαιρίες για νέες επενδύσεις, ευκαιρίες αποκέντρωσης και διαπεριφερειακής ανάπτυξης.

Αφού λοιπόν τα πράγματα δείχνουν να είναι τόσο ελπιδοφόρα, πού κολλάμε; Γιατί οι πολίτες σε όλες τις σχετικές έρευνες συνεχίζουν να μην εμπιστεύονται όσο θα έπρεπε τις αιρετές εξουσίες και μέσα σε αυτές και την Αυτοδιοίκηση; Γιατί δεν ασχολούνται και πολλές φορές αντιμετωπίζουν την όποια πρόταση συμμετοχής ως κάτι πέρα και πάνω από αυτούς, ως αμαρτία ή μίσημα;

Η αβίαστη απάντηση έχει να κάνει με τα προφανή λάθη του παρελθόντος, τη δυσσομία που σε κάποιες περιπτώσεις συνόδευσε την Αυτοδιοίκηση, την κακοδιαχείριση και την κατασπατάληση πόρων. Έχει κάνει όμως η Αυτοδιοίκηση την αυτοκριτική της; Αυτομαστιγώθηκε; Πλήρωσε το τίμημα; Θεωρώ πως ναι, με έναν κύκλο εσωστρέφειας που συνοδεύτηκε από αναγκαίες, σκληρές και απότομες μεταρρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις που όμως, παρά τον χρόνο και τον τρόπο, κρίνονται απαραίτητες και δικαιώνονται από το αποτέλεσμα, αφού με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα, αν μέναμε στην Ελλάδα των χιλιάδων Δήμων και κοινοτήτων, σήμερα πολλοί από αυτούς (και αυτές) θα είχαν χρεοκοπήσει. Είδε τους πόρους της να μειώνονται έως και 65% τα τελευταία 10 χρόνια, και όμως μένει ζωντανή, προσφέροντας εξαιρετικές υπηρεσίες, ειδικά σε δύσκολες εποχές για τη χώρα, όπως αυτές που ζούμε την τελευταία περίοδο της πανδημίας.

Μπορεί όμως να συνεχίσει με αυτά τα οικονομικά δεδομένα;

Ως γνωστόν, η πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση, μετά και το πέρας μιας σειράς νομοθετικών μεταρρυθμίσεων με τις αντίστοιχες μεταβολές στη δομή της δημόσιας διοίκησης και στις σχετικές αρμοδιότητες, βιώνει διαχρονικά σημαντικό ζήτημα περιορισμένης διαθεσιμότητας οικονομικών πόρων, ώστε να ανταποκριθεί ολοκληρωμένα τόσο στις θεσμικές της υποχρεώσεις απέναντι στους δημότες, όσο και στην υλοποίηση του κατάλληλου στρατηγικού οράματος για την εκάστοτε τοπική κοινωνία.

Η περιορισμένη διαθεσιμότητα πόρων των Δήμων για αναπτυξιακές παρεμβάσεις συνδέεται ενδεικτικά με:

- τις κρατικές επιχορηγήσεις
- τα ίδια έσοδα των Δήμων
- τη δυνατότητα συμμετοχής σε έργα ΣΔΙΤ
- την έλλειψη αυτοτελούς χρηματοδότησης των επιχειρησιακών προγραμμάτων των Δήμων
- τον περιορισμένο ρόλο των Δήμων στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των ΠΕΠ (παραμένουν στον ρόλο των δυνητικών δικαιούχων σε λίγες και συγκεκριμένες δράσεις των ΠΕΠ)
- τη διαφανόμενη χαμηλή δυνατότητα κάλυψης των αναγκών των Δήμων από τα Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΠΠΑ 2021-2025), λαμβάνοντας υπόψη ότι σημαντικό μέρος των προϋπολογισμών δεσμεύεται από ήδη υλοποιούμενα ή ενταγμένα έργα στο ΠΔΕ κάθε Περιφέρειας.
- τη διαφανόμενη χαμηλή δυνατότητα κάλυψης του μεγάλου εύρους αναγκών των Δήμων στο πλαίσιο των προϋπολογισμών των Προσκλησεων του προγράμματος «Αντώνης Τρίτσης».

Διαχρονικό ζητούμενο για την Τοπική Αυτοδιοίκηση Α΄ βαθμού, ώστε να αποκτήσει την ικανότητα (capacity) να συμμετέχει ουσιαστικά και με προστιθέμενη αξία στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χώρας στα επιμέρους στρατηγικά πλαίσια, είναι η ενίσχυση της χρηματοδοτικής δυνατότητας των Δήμων να ωριμάζουν έργα και δράσεις, με δεδομένη την αμεσότερη και βαθύτερη γνώση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας.

Το οικονομικό πρόβλημα της Αυτοδιοίκησης συναρτάται με τη γενικότερη κατάσταση της χώρας. Παρατηρείται, ωστόσο, ότι διάφορα δημόσια περιουσιακά στοιχεία, κυρίως ακίνητα, παραμένουν ανεκμετάλλευτα (οι λόγοι είναι πολλοί, ενδεικτικά: κρατική αβελτηρία, άγνοια, νομική δυσκινησία, ευθυνοφοβία λόγω του περιρρέοντος κλίματος και της σκανδαλολογίας). Ένας σοβαρός ανασταλτικός παράγοντας είναι η δογματική αντίληψη της ιδιοκτησίας εκ μέρους του τυπικού «ιδιοκτήτη», δηλαδή του φορέα στον οποίο ανήκει τυπικά η κυριότητα του ακινήτου, η οποία πολύ συχνά προσκρούει προς τις πραγματικές ανάγκες και τις δυνατότητες της περιοχής.

Λόγω της εγγύτητας και της αμεσότητας, πιο ικανοί και έμπειροι φορείς για την αξιοποίηση των ακινήτων αυτών είναι οι ΟΤΑ. Το παράδειγμα της αξιοποίησης των ακτών, όπου ένα μέρος του μισθώματος λαμβάνουν οι ΟΤΑ και ένα μικρό μέρος το Δημόσιο, θα μπορούσε να ισχύσει και εν προκειμένω, με τον επιπλέον όρο ότι το ποσοστό του Δημοσίου περιέρχεται στην ΚΕΔΕ για την ενίσχυση των μικρών νησιωτικών και ορεινών Δήμων της χώρας.

Αρα, όλα τα αναξιοποίητα αστικά ακίνητα του ευρύτερου δημόσιου τομέα (πλην εκείνων που η διαχείρισή τους ανήκει ήδη στο ΤΑΙΠΕΔ) πρέπει να περιέλθουν κατά κυριότητα στους ΟΤΑ βάσει επιχειρησιακού σχεδίου, το οποίο κάθε δέκα χρόνια θα ελέγχεται και θα αναθεωρείται. Το ίδιο πρέπει να συμβεί και με τα κοινόχρηστα γεωργικά ακίνητα.

Ο «Καλλικράτης» συνένωσε τις αστικές περιοχές με τις αγροτικές. Μεγάλωσε έτσι τους Δήμους, μεγαλώνοντας όμως τις ανάγκες και τις δυσκολίες. Παρατηρείται το φαινόμενο Δήμοι με έκταση εκατοντάδων χιλιάδων στρεμμάτων να επιχορηγούνται μέσω των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων (ΚΑΠ) με το ίδιο ή και μικρότερο χρηματικό ποσό με Δήμους του Λεκανοπεδίου υποπολλαπλάσιας έκτασης, επειδή κυριότερο κριτήριο για το ύψος της χρηματοδότησης είναι ο πληθυσμός. Εξίσου παράλογα, οι πρωτεύουσες των Περιφερειακών ενοτήτων δεν λαμβάνουν περισσότερα χρήματα παρά το γεγονός ότι έχουν περισσότερες αρμοδιότητες.

Το σημερινό σύστημα χρηματοδότησης των Δήμων πρέπει να προσαρμοστεί προς τις νέες καλλικρατικές συνθήκες.

Παρά τις αυξανόμενες δυσκολίες της χώρας και τις περικοπές στα οικονομικά των ΟΤΑ, εντούτοις συνεχίζεται η πρακτική να μεταφέρονται σε αυτούς *de facto* ή *de jure* αρμοδιότητες, και μάλιστα χωρίς την αντίστοιχη μεταφορά πόρων. Μια σοβαρή αρμοδιότητα, που συνδέεται με την ποιότητα ζωής στις πόλεις, είναι οι απαλλοτριώσεις και οι αναπλάσεις. Είναι όμως προφανές πως οι πανάκριβες πολεοδομικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα της κρίσης δύσκολα μπορούν να εφαρμοστούν.

Σε όλες σχεδόν τις πόλεις και τις γειτονιές υπάρχουν ιδιωτικά ακίνητα εγκαταλειμμένα και πολλές φορές ετοιμόρροπα, τα οποία τις περισσότερες φορές μετατρέπονται σε εστία μόλυνσης και σε άντρο αντικοινωνικών δραστηριοτήτων. Η παρέμβαση του τοπικού Δήμου μπορεί να λυτρώσει τη γειτονιά. Ανάλογα με την κατάσταση, την παλαιότητα και την αρχιτεκτονική αξία του κτιρίου, ο Δήμος θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα ή να το γκρεμίσει και να δημιουργήσει έναν ελεύθερο χώρο ή να το συντηρήσει και να το αξιοποιήσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

Και αφού τα πράγματα είναι ίσως τόσο ξεκάθαρα, πού κολλάμε; Γιατί δεν γίνονται αλλαγές; Γιατί μένουμε στάσιμοι;

Κολλάμε στην έλλειψη στόχευσης, οράματος και εξειδίκευσης. Κολλάμε στο πολιτικό κόστος, στις ισορροπίες, στον πατερναλισμό που η εκάστοτε κυβέρνηση δείχνει προς την Αυτοδιοίκηση, φτιάχνοντας εκλογικούς νόμους *a la carte*, προκειμένου να την ελέγξει με οποιοδήποτε τρόπο, κολλάμε στην ανωριμότητα κάποιων αιρετών που βάζουν τη δική τους πολιτική επιβίωση πάνω από την όποια κοινή πλεύση. Κολλάμε στο ότι η Αυτοδιοίκηση σήμερα δεν είναι θελκτική και δεν τραβάει νέα μυαλά που θα μπορούσαν να κάνουν τη διαφορά, να ταράξουν τα δεδομένα και να μηδενίσουν και το δικό της κοντέρ, μαζί με αυτό για τα 200 χρόνια μιας νέας, σύγχρονης Ελλάδας.

Γιατί νέα Ελλάδα με παλιά υλικά, με μια Αυτοδιοίκηση που κοιτάζει πίσω ή κάτω και όχι μπροστά και πάνω, δεν μπορεί να γίνει.

Και όσο δεν μαθαίνουμε από τα λάθη μας, όσο αρνούμαστε να δούμε αυτό που έρχεται, όσο μένουμε δέσμιοι των στενών μας οριζώντων και του πολιτικού κόστους, δεν υπάρχει ελπίδα. Η χιλιοειπωμένη ατάκα για τη διαφορά του σοβαρού πολιτικού σε σχέση με τον πολιτικάντη ως προς τον ορίζοντα σχεδιασμού του καθενός από τους δύο είναι χαρακτηριστική. Αν σκοπός μας είναι να επανεκλεγούμε στις επόμενες εκλογές, δεν χρειάζεται να κάνουμε και πολλά. Τυπικές ενέργειες, πεπατημένα, ισορροπίες, και η εκλογή είναι στο τσεπάκι μας. Το θέμα όμως είναι αυτό; Θέλουμε να συγκρουστούμε με όσα μας οδήγησαν έως εδώ; Θέλουμε να κάνουμε τη διαφορά, να μείνουμε στην ιστορία; Τότε πρέπει να τολμήσουμε, να κάνουμε τομές. Και μη νομίζετε... Οι υγιείς δυνάμεις τις κοινωνίας εκεί είναι, να παρακολουθήσουν τις κινήσεις μας, να κρίνουν το ειλικρινές των προθέσεών μας και να μας στηρίξουν για να πάμε ακόμη πιο γρήγορα μπροστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η Αυτοδιοίκηση τις επόμενες... 200 ημέρες

Πώς θα πρέπει να είναι η Αυτοδιοίκηση την επόμενη ημέρα; Αν ο ορίζοντας των επομένων 200 χρόνων είναι μακρινός, ας δούμε αυτόν των επομένων 200... ημερών. Ας δούμε, δηλαδή, τι θα μπορούσαμε να κάνουμε σε 200 εργάσιμες ημέρες προκειμένου να αλλάξουμε την κακοδαιμονία μας. Να τραβήξουμε μία γραμμή και να κάνουμε ταμείο. Να κρατήσουμε όσα δείχνουν να δουλεύουν και να αλλάξουμε τελείως όλα όσα μας ταλαιπωρούν και ανεξήγητα δεν τα αγγίζουμε.

2.1 Οικονομική αυτοτέλεια

Το πρώτο και σίγουρο είναι πως θα πρέπει η Αυτοδιοίκηση, οι Δήμοι της χώρας, να μπορούν ρεαλιστικά να αυτοδιοικηθούν. Γιατί αν πραγματικά θεωρούμε ότι το μοντέλο που σήμερα υπάρχει, με ένα κράτος να ορίζει έως και το 70% των χρημάτων που ένας Δήμος χρειάζεται, είναι αυτοδιοικούμενο μοντέλο, τότε μάλλον κάτι πολύ σοβαρό μας διαφεύγει.

Έχει ειπωθεί και έχει γραφτεί κατά κόρον ότι σήμερα ο πολίτης δε έχει ξεκάθαρη εικόνα του τι πληρώνει και πού πάνε τα λεφτά που δίνει στο κράτος μέσω της φορολογίας. Η εικόνα μάλλον προσομοιώνεται με ένα βαρέλι στο οποίο ρίχνουμε τους φόρους μας, βαρέλι τόσο βαθύ που ούτε τον ήχο της προσέγγισης του πάτου δεν ακούμε.

Μία σύγχρονη Αυτοδιοίκηση θα πρέπει να είναι μια ανεξάρτητη οικονομικά Αυτοδιοίκηση, που θα αναλάβει μεν τις ευθύνες της, όμως θα είναι σταθερή και στιβαρή σε σχέση με τα έσοδά της, τα οποία δεν θα εξαρτώνται από τον βαθμό εναγκαλισμού και συμπάθειας προς το κεντρικό κράτος.

Η θεσμοθέτηση τοπικών φόρων και η δυνατότητα καθορισμού τους θα δώσει τη δυνατότητα στους Δήμους να χαράξουν κοστολογημένες πολιτικές και στους πολίτες να έχουν τον πλήρη έλεγχο των χρημάτων που δίνουν. Είναι άλλο πράγμα να πληρώνεις γενικούς φόρους, και άλλο να πληρώνεις και τα χρήματα να ξέρεις πως πάνε για το σχολείο της γειτονιάς και το κολυμβητήριο της πόλης σου. Άμεσα και ξεκάθαρα.

Και προφανώς ο πρώτος από τους φόρους αυτούς θα μπορούσε είναι ο φόρος ιδιοκτησίας, με όποιο τρόπο, μισητό ή αγαπημένο, αποφασίσουμε να τον ονομάσουμε. Φόρος στον οποίο θα ενσωματώσουμε και τον ΤΑΠ, για τον οποίο μάλλον κανείς δεν μπορεί να εξηγήσει για ποιο λόγο έγινε, και για τον οποίο μάλλον καταναλώνουμε περισσότερο χρόνο, κόπο και υπολογιστική δύναμη για να τον υπολογίσουμε από τα πραγματικά κέρδη που μας αποφέρει.

Ως προς αυτή τη μετάβαση, επίσης, έχουν γραφτεί πολλά, με πιο προσγειωμένη και αληθοφανή προσέγγιση αυτή της μελέτης του Νίκου Τάτσου και της Μαρίας Ζώη για λογαριασμό της diaNEOsis.

Μη σταματήσουμε όμως μόνον σε αυτό. Θέλουμε να προσελκύσουμε επενδύσεις; Έχουμε σκοπό να δώσουμε τοπικά κίνητρα; Εκτάσεις, ευκολίες, εκπτώσεις σε δημοτικά τέλη κ.λπ; Θα πρέπει και ένα κομμάτι της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας να αποτυπώνεται στα τοπικά έσοδα, κάτι που στο εξωτερικό είναι εξαιρετικά διαδεδομένο.

2.2 Διοικητική αυτοτέλεια

Αλήθεια γιατί κάθε απόφαση, από την πιο σοβαρή έως την πιο αστεία, θα πρέπει να περνάει από έναν κυκεώνα ελέγχων;

Γιατί το να βάλουμε ένα σήμα stop σε ένα σημείο μιας πόλης θα πρέπει να ελέγχεται από μία άλλη υπηρεσία, η οποία πιθανώς να εδρεύει εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά; Τομές στο σύστημα ελέγχου και διοίκησης είναι απαραίτητες τώρα. Καταγράφουμε μία προς μία τις αρμοδιότητες, κόβουμε αρμοδιότητες και διαδικασίες που είναι τελείως παρωχημένες, κρατάμε αυτές που χρειάζονται και τις ψηφιοποιούμε, δημιουργώντας έναν και μόνο μηχανισμό ελέγχου, και μάλιστα ψηφιακά.

Ξεκαθαρίζουμε τι κάνουν οι Δήμοι, τι κάνουν οι Περιφέρειες, που διοικητικά είναι στο ίδιο επίπεδο με τους Δήμους, τι οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις (αν πρέπει να συνεχίσουν να υπάρχουν ως τέτοιες και όχι ως παραρτήματα κάποιων υπουργείων) και τι το κεντρικό κράτος. Κακά τα ψέματα, εδώ χρειάζεται τόλμη. Κυρίως από την πλευρά του κεντρικού κράτους, που διαχρονικά θέλει να ελέγχει καταστάσεις και τελείως ανόητα θέλει να κάνει πολιτική σε επίπεδο Δήμων, ενώ έχει τον ένα τεράστιο, οραματικό ρόλο του να χαράσσει οριζόντιες πολιτικές και να φροντίζει για την τήρησή τους.

2.3 Αυτοτέλεια σε όραμα και σχεδιασμό

Ευτυχώς δεν είναι όλη η χώρα μας ίδια. Δεν έχει την ίδια διάρθρωση, τα ίδια χαρακτηριστικά, τις ίδιες ανάγκες, αλλά υπάρχουν τοπικές ιδιαιτερότητες. Το ίδιο και οι Δήμοι μας. Είναι τελείως διαφορετικοί, από Δήμους μεγάλους που αγγίζουν το επίπεδο των Megacities, όπως η Αθήνα, έως το επίπεδο των Δήμων-ηρώων, όπως οι μικροί νησιωτικοί Δήμοι, που το προσωπικό τους μετριέται στα δάχτυλα του ενός χεριού και οι εκεί Δήμαρχοι αναλαμβάνουν πολλαπλούς ρόλους, από ληξιαρχοί και οδηγοί έως οτιδήποτε άλλο χρειάζεται ο τόπος τους.

Συνεπώς, ένα τέτοιο μοντέλο Αυτοδιοίκησης δεν μπορεί να διοικηθεί με τις ίδιες οδηγίες και επιδιώξεις, αλλά και τον ίδιο σχεδιασμό. Η κάθε πόλη θα πρέπει να κάνει μια καλή ανάλυση των τοπικών αναγκών, κινδύνων, αλλά και προοπτικών. Να δει τη θέση της μέσα στην επόμενη εικοσαετία και αναλόγως να δομήσει την πολιτική της. Οφείλει να δει προοπτικά τη μεγάλη εικόνα, του τι θέλει να προσφέρει στους πολίτες της και μετά, σταδιακά και ανάλογα με τα χρηματοδοτικά εργαλεία που θα προκύψουν, να καλύπτει κάθε κομμάτι αυτού του παζλ. Υπάρχουν πόλεις που έχουν τουριστικό προσανατολισμό, άλλες που επενδύουν στο γεωγραφικό τους σημείο (πέραςμα οδικών ή σιδηροδρομικών αξόνων), πόλεις που ρίχνουν βάρος στις σύγχρονες τεχνολογίες και άλλες που αναδεικνύουν τη βιωσιμότητα ως συστατικό στοιχείο των επομένων ετών.

Δεν κάνουν όλες οι λύσεις για όλους, δεν είναι ένα «κουστόμι» που μπορεί να χωράει σε όλους. Αν δεν τοποθετήσουμε τις πόλεις μας στον χώρο και στον χρόνο με σωστά και αντικειμενικά κριτήρια, τότε δεν θα φέρουμε ποτέ το επιθυμητό αποτέλεσμα, τα χρήματα που θα επενδυθούν δεν θα πιάσουν τόπο και δεν πρόκειται ποτέ να αλλάξουμε ουσιαστικά την πορεία των πραγμάτων.

Και όμως οι λύσεις είναι μπροστά στα μάτια μας. Τα πράγματα μιλάνε από μόνα τους. Αρκεί να απομακρυνθούμε λίγο από το αντικείμενο και να αποκτήσουμε μια σφαιρική εικόνα του. Να φτιάξουμε ομάδες που θα ασχοληθούν με τις πόλεις του αύριο, ομάδες δοσμένες και αφιερωμένες σε αυτό, με ανατρεπτικές ιδέες και διάθεση για προσφορά. Με γνώσεις για την κάθε περιοχή, σταθερό και αταλάντευτο σχεδιασμό ο οποίος δεν θα άγεται και θα φέρεται από τοπικά μικροσυμφέροντα, ομάδες που θα ενώσουν τις τοπικές κοινωνίες και δεν θα κρυφτούν πίσω από κουραστικά και βγαλμένα από το παρελθόν κομματικά ψευτοδιλήμματα και ιδεοληψίες.

Οι κοινωνίες μας, πλέον, δεν νοιάζονται για το αν τα απορρίμματα τα μαζεύει ιδιώτης ή δημόσιος υπάλληλος. Νοιάζονται, εντούτοις, για το αν αυτό γίνεται με αποτελεσματικό, οικονομικό και οικολογικό τρόπο. Νοιάζονται για το αν οι διοικούντες έχουν τη διορατικότητα να ανακαλύψουν νέους τρόπους προστασίας του περιβάλλοντος και μπορούν να τους περάσουν με άμεσους και έξυπνους τρόπους στους πολίτες και στα παιδιά τους.

Και όλα αυτά δεν μπορούν να γίνουν από μεμονωμένα πρόσωπα, αλλά από ομάδες. Οι δυνατές ομάδες είναι αυτές που πάνε μπροστά, που δίνουν λύσεις, που κερδίζουν. Και είναι χρέος μας να δημιουργήσουμε ανάλογες ομάδες.

Αλλωστε, είναι και γνωστό και σωστό: αν θέλεις να πας κάπου γρήγορα, πήγαινε μόνος σου – αν θέλεις να πας μακριά, πήγαινε με παρέα. Και η Αυτοδιοίκηση έχει χρέος να πάει μακριά, με παρέα και συνεργατικά.

2.4 Αναπτυξιακή αυτοτέλεια

Για να πας, ωστόσο, μακριά, θα πρέπει να βλέπεις και πού πας, να βλέπεις μακριά και να σχεδιάζεις ανάλογα το ταξίδι σου.

Στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, ο βασικός μοχλός ανάπτυξης και χρηματοδότησης νέων έργων είναι το ΕΣΠΑ, προφανώς υποστηριζόμενο και από άλλα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα. Βασική μέριμνα θα πρέπει να είναι τα προγράμματα αυτά να διαπερνούν το σύνολο της χώρας και να δίνουν οριζόντιες και κάθετες λύσεις, να μειώνουν τις περιφερειακές αλλά και ενδοπεριφερειακές ανισότητες και να επιτυγχάνουν τη σύγκλιση των πόλεων και των χωρών σε έναν κοινό ευρωπαϊκό μέσο όρο, σε ένα κοινό ευρωπαϊκό όραμα.

Για να γίνει αυτό όμως εφικτό, απαιτείται διάλογος που θα φτάνει χαμηλά, στη βάση, θα την ακούει και θα μετουσιώνει τις ανάγκες αυτές σε οριζόντια έργα. Τα τελευταία χρόνια, μετά από αστοχίες, καθυστερήσεις αλλά και στρεβλώσεις, παρατηρήθηκε ότι έλειπε αυτός ο πρώτος κρίσιμος παράγοντας της διαβούλευσης από τη βάση, κάτι που σε όλους τους τόνους ζητήθηκε, ειδικά για τη διαμόρφωση των σχεδίων για το Ταμείο Ανάκαμψης.

Ρωτήθηκαν οι τοπικές κοινωνίες; Και αν ναι, αυτή τους η άποψη αποτυπώθηκε στα σχέδια των Περιφερειακών προγραμμάτων; Δούλεψε η αποκεντρωμένη μορφή του ΕΣΠΑ και απάντησε στις τοπικές ανάγκες; Δήμοι και Περιφέρειες ήταν τελικά έτοιμες να διαχειριστούν από μόνοι τους τα αναπτυξιακά εργαλεία;

Οι καθυστερήσεις αλλά και η προβληματική απορροφητικότητα, έδειξαν πως τα πράγματα δεν ήταν ακριβώς έτσι. Τα προβλήματα στις συνεργασίες, η ανάπτυξη τοπικών δίπολων που δεν ήταν απαραίτητα ομόροπα, οι συγκρούσεις των βαθμών εξουσίας, αλλά και η μελετητική και διαχειριστική ανωριμότητα αντικειμενικά δημιούργησαν πλείστα προβλήματα στην υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών, με αποτέλεσμα πόροι να μένουν ανεκμετάλλετοι, περιμένοντας την επόμενη προγραμματική περίοδο.

Η διερεύνηση της σχέσης της Πολιτικής Συνοχής με την Τοπική Αυτοδιοίκηση εμπεριέχει μια σημαντική αντινομία. Ενώ η Πολιτική Συνοχής περιλαμβάνει ως βασικό συστατικό στοιχείο της φυσιογνωμίας της την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και την επικουρικότητα, τα οποία αποδίδουν πρωταρχική σημασία στην τοπική κλίμακα, στην πράξη η συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση των δράσεων της Πολιτικής Συνοχής είναι αρκετά περιορισμένη. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, αντί να αποτελεί την εμπροσθοφυλακή στην υλοποίηση των προγραμμάτων, βρίσκεται συχνά σε σχέση υπαγωγής και εξάρτησης από τα υπέρτερα επίπεδα διοίκησης σε κεντρικό ή περιφερειακό επίπεδο.

Το σύστημα διαχείρισης του ΕΣΠΑ προϋποθέτει τη συμμετοχή πολλών επιπέδων διοίκησης – του ευρωπαϊκού, του εθνικού και του υπο-εθνικού. Παράλληλα, προϋποθέτει τη συμμετοχή πολλών δρώντων και δομών οργάνωσης σε κάθε επίπεδο, Υπουργείων, Διαχειριστικών Αρχών και των τελικών δικαιούχων. Το σύστημα διαχείρισης θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι είναι διαχρονικά έντονα συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό και με τη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πολύ περιορισμένη. Σημαντικό αρνητικό χαρακτηριστικό, αποτελεί το γεγονός ότι η συμμετοχή των Δήμων στο σύστημα διακυβέρνησης του ΕΣΠΑ δεν είναι διακριτή, παρά το βάρος που φέρουν στην υλοποίηση μιας σειράς σημαντικών έργων με επιπτώσεις στις επιμέρους τοπικές κοινωνίες. Η πολυεπίπεδη οργάνωση του συστήματος δεν φαίνεται να περιλαμβάνει ισότιμα και διακριτά τη συμμετοχή των Δήμων σε όλα τα στάδια προγραμματισμού και υλοποίησης του ΕΣΠΑ.

Καταρχάς, οι ΟΤΑ (τόσο οι Δήμοι, όσο και οι Περιφέρειες) εντάσσονται, διαχρονικά στον πυρήνα των βασικών τελικών δικαιούχων των ΕΠ της κάθε προγραμματικής περιόδου. Παράλληλα, οι ΟΤΑ Β΄ βαθμού (Περιφέρειες), διαχρονικά

επίσης, έχουν τον θεσμικό ρόλο του στρατηγικού σχεδιασμού, της πολιτικής εποπτείας και της οικονομικής διαχείρισης των Περιφερειακών ΕΠ.

Στο πλαίσιο, ωστόσο, της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου κατέστη εφικτή για πρώτη φορά η δυνατότητα των ΟΤΑ Α' βαθμού (Δήμοι) να αναλάβουν κάποιες από τις ευθύνες/αρμοδιότητες διαχείρισης των πόρων του ΕΣΠΑ, που παραδοσιακά τις ασκούν οι αρμόδιες ΔΑ, ως Ενδιάμεσοι Φορείς / Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης των ΠΕΠ. Αυτός ο ρόλος ενεργοποιείται υποχρεωτικά για τους ΟΤΑ που καθίστανται «αστικές αρχές», κατά την υλοποίηση των ΟΧΕ-ΒΑΑ, είτε συστήνουν διαδημοτικές Ομάδες Τοπικής Δράσης στην προώθηση των ΤΑΠΤοΚ. Αυτή η δυνατότητα είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς σηματοδοτεί την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να εμπλέξει με πιο ουσιαστικό τρόπο του πρωτοβάθμιους ΟΤΑ (local authorities) στο σύστημα διακυβέρνησης του ΕΣΠΑ.

Ωστόσο, συνυπολογίζοντας το γεγονός ότι οι τελικοί αποδέκτες των Τομεακών και Περιφερειακών προγραμμάτων είναι οι εκάστοτε τοπικές επαγγελματικές και κοινωνικές ομάδες, διαφαίνεται ακόμα ως ζητούμενο η ενίσχυση του ρόλου των ΟΤΑ Α' βαθμού και στον σχεδιασμό των ανωτέρω στρατηγικών και των δράσεων που εμπεριέχουν.

Με βάση τα παραπάνω, το κρίσιμο ερώτημα/διακύβευμα που ανακύπτει, σε σχέση με τους ΟΤΑ Α' βαθμού και το σύστημα διακυβέρνησης του ΕΣΠΑ, αφορά στην έκταση και στη βαρύτητα που θα έπρεπε να έχει ο ρόλος και η εμπλοκή των Δήμων, των συλλογικών οργάνων τους και της ΚΕΔΕ στον σχεδιασμό, τη διακυβέρνηση και την υλοποίηση του ΕΣΠΑ.

Από τον μέχρι τώρα σχεδιασμό της νέας Προγραμματικής Περιόδου προκύπτει ένας «κοινός τόπος». Για να είναι αποτελεσματικότερη η χρηματοδότηση και υλοποίηση των έργων και των δράσεων, θα πρέπει να αποκεντρωθεί και να πλησιάσει, όσο το δυνατόν περισσότερο, στις ανάγκες των κατοίκων, βαθύτερη γνώση των οποίων κατέχει ομολογουμένως η Τοπική Αυτοδιοίκηση Α' βαθμού. Αυτή η αποκεντρωτική αντίληψη δεν θα πρέπει να αφορά μόνο στον Στόχο Πολιτικής 5. Οφείλει να διαπερνά το σύνολο του σχεδιασμού, της διαχείρισης, αλλά και του τρόπου υλοποίησης και εφαρμογής της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027. Πεδία πολιτικής, όπως η ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη, η μετάβαση των Δήμων σε «έξυπνες» πόλεις και η αποτελεσματική κοινωνική πολιτική αποτελούν τομείς προτεραιότητας για την Τοπική Αυτοδιοίκηση Α' βαθμού.

Στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής για το 2021-2027 ενισχύεται η τοπική διάσταση και στηρίζεται η εκπόνηση αναπτυξιακών στρατηγικών τοπικής εμβέλειας από αστικές, τοπικές ή άλλες περιφερειακές αρχές, οι οποίες πλέον θα πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη της επιλογής των έργων που χρηματοδοτεί η ΕΕ ή να συμμετέχουν στη διαδικασία επιλογής.

Στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο επιχειρήθηκε να ενισχυθεί η συμμετοχή της ΤΑ μέσω της συγκρότησης των ΠΕΑΣ, με την ενεργό συμμετοχή των Περιφερειακών Ενώσεων Δήμων και διακριτό ρόλο έκφρασης γνώμης σε ζητήματα σχεδιασμού και εφαρμογής των ΠΕΠ, προσπάθεια που δεν είχε την απαραίτητη συνέπεια και τα ανάλογα αποτελέσματα.

Ο Δήμος οφείλει σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο των ΕΔΕΤ να τεκμηριώσει τη διαχειριστική ικανότητά του για την κατηγορία πράξεων για την οποία θα υποβάλει σχετικά τεχνικά δελτία. Πέραν όμως από την κανονιστική αυτή υποχρέωση ο βαθμός της διαχειριστικής του ικανότητας είναι ο καθοριστικότερος παράγοντας για την αποτελεσματική και επιτυχή απορρόφηση πόρων από το ΕΣΠΑ. Μετά από μία δεκαετία οικονομικής κρίσης και σημαντικών δημοσιονομικών περικοπών δαπανών, οι ΟΤΑ παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις στη στελέχωση για τη διασφάλιση της κάθετης και της οριζόντιας διαλειτουργικότητας και προκειμένου να διαμορφωθεί η εταιρική σχέση και η συνεργασία τους ως ισότιμων πυλώνων του ενιαίου διοικητικού συστήματος της χώρας.

Η διασφάλιση πόρων είναι σημαντική για την προώθηση της βιώσιμης περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης και της ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας, με έμφαση στην κατασκευή των τεχνικών υποδομών, τη

στήριξη της επιχειρηματικότητας, αλλά και των κοινωνικών δομών και προγραμμάτων, με τη σταδιακή αποκατάσταση της ΣΑΤΑ και την αξιοποίηση του ΕΣΠΑ 2021-2027 και άλλων χρηματοδοτικών πλαισίων, όπως το Ταμείο Ανάκαμψης και το Πρόγραμμα «Αντώνης Τρίτσης».

Η προσπάθεια της ΕΕΤΑΑ να συμβάλει στην προετοιμασία των Δήμων για κάθε προγραμματική περίοδο εξαντλείται συνήθως στην έκδοση οδηγού για τη συμμετοχή τους και παροχής κατευθύνσεων για την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών μέσων, ενώ η προσπάθεια να συσταθεί και να λειτουργήσει ειδικό σώμα τεχνικών συμβούλων για την ενημέρωση των ΟΤΑ, κυρίως σε θέματα προετοιμασίας και αξιοποίησης των προσκλήσεων των Τομεακών προγραμμάτων και των ΠΕΠ, δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η συμμετοχή των Περιφερειών στον σχεδιασμό των ΕΠ είναι άμεση και με προσδιορισμένο θεσμικό ρόλο στον σχεδιασμό, την προετοιμασία και την έγκριση της εξειδίκευσης ενός ΕΠ, τόσο μέσω της ΠΕΑΣ, όσο και μέσω του Περιφερειάρχη, ο οποίος προεδρεύει της οικείας Επιτροπής Παρακολούθησης, ενώ αντίθετα οι Δήμοι δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα.

Η διοικητική ικανότητα της πρώτης βαθμίδας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι πολύ περιορισμένη. Χρειάζεται επείγοντως μηχανισμός για την υποστήριξη της προετοιμασίας των ειδικών μελετών που απαιτούνται για την εφαρμογή μιας πρότασης αξιολόγησης και χρηματοδότησης. Αυτό το ζήτημα απαιτεί υποστήριξη και συνεργασία με τις διαδημοτικές δομές, με περιφερειακές δομές και με οριζόντιους φορείς συντονισμού, όπως η ΚΕΔΕ.

Η ενίσχυση της διαδημοτικής συνεργασίας, τόσο μέσω προγραμματικών συμβάσεων, όσο και μέσω ομάδων εργασίας, ημερίδων, κοινών δράσεων, θα συντελέσει στη μεταφορά τεχνογνωσίας, στη διάχυση της πληροφόρησης και στην ανάδειξη καλών πρακτικών. Για την εγκαθίδρυση της διαδημοτικής συνεργασίας, εργάζεται και σκοπεύει να αναλάβει περαιτέρω πρωτοβουλίες η ΚΕΔΕ, ως ο πιο κατάλληλος φορέας, με την παράλληλη στήριξη από την κεντρική διοίκηση και τη διασφάλιση των απαραίτητων πόρων.

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου παρέχει τη δυνατότητα περαιτέρω αξιοποίησής του από την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η αξιοποίηση αυτή είναι προφανές ότι δεν θα γίνει αυτόματα. Χρειάζεται συγκεκριμένη προετοιμασία, σχεδιασμό και παρέμβαση από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και παράλληλα ενίσχυση του ρόλου της ΚΕΔΕ ως κεντρικού συντονιστή αυτής της προσπάθειας.

Οι γραμμές αυτές γράφονται την ώρα που η χώρα ολοκληρώνει τον σχεδιασμό της νέας προγραμματικής περιόδου. Δυστυχώς και πάλι αυτός ο ανορθολογικός σχεδιασμός συνεχίζεται, με τους Δήμους να μην έχουν καμία, στη φάση αυτή, εμπλοκή στον σχεδιασμό των έργων, χωρίς να έχει επιχειρηθεί να κουμπώσουν τοπικές ανάγκες σε εθνικές στρατηγικές. Παράλληλα, κατά τη φάση υλοποίησης των προγραμμάτων αυτών, οι Δήμοι, χωρίς να έχουν συμμετοχή στον χρονοπρογραμματισμό των προσκλήσεων, πολλές φορές ενημερώνονται από τον τύπο τόσο για το είδος και τα χρονικά περιθώρια των προσκλήσεων, όσο και για τις εντάξεις των έργων. Δεν φαντάζει πολύ ευρωπαϊκό αυτό.

Για να μπορέσουμε να σχεδιάσουμε με σοβαρότητα ένα κοινό ευρωπαϊκό μέλλον με έντονο εθνικό αποτύπωμα, αυτές οι στρατηγικές του παρελθόντος πρέπει άμεσα να δώσουν τη θέση τους σε σύγχρονες πλατφόρμες διαλόγου, σε ανοιχτές διαδικασίες, σε εφαρμογές που θα δείχνουν τον δρόμο του αύριο επεξεργαζόμενες τα big data των πόλεων, τα οποία πλέον μπορούν να επιβεβαιώσουν ή να διαψεύσουν απόψεις για μελλοντικές προκλήσεις.

Αυτονομία σε όλα τα επίπεδα, ειλικρινής συνεργασία και ομαδοποίηση αναγκών σε υπερτοπικό επίπεδο είναι η λύση στην αναπτυξιακή υστέρηση. Και εκεί που μέχρι σήμερα δεν τα έχουμε καταφέρει, εργαλεία όπως οι αναπτυξιακοί οργανισμοί που προβλέφθηκαν από την πρόσφατη νομοθεσία μπορούν να δώσουν τις λύσεις. Αρκεί να μην ευτελιστούν σε μηχανισμούς πρόσληψης εργαζομένων ή εργολάβους «φασόν» μελετών, χωρίς αρχή, μέση και τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η πόλη που θέλω να ζήσω τα επόμενα... 200 χρόνια! Μια πόλη από το μηδέν;

Ας πάμε από τη θεωρία στην πράξη. Αλήθεια, πώς φανταζόμαστε την ιδανική πόλη; Πώς θα ήταν; Υπάρχει ή μήπως πρέπει να τη φτιάξουμε; Μπορεί μια σύγχρονη ελληνική πόλη να μετατραπεί σε ιδανική πόλη ή μήπως πρέπει να φτιάξουμε μια νέα από την αρχή, «from scratch»;

Πιθανώς η τελευταία σκέψη θα ήταν και η καλύτερη, αλλά δεν είναι καθόλου ρεαλιστική, αν και στο εξωτερικό όλο και περισσότερα τέτοια project έχουν αρχίσει να τρέχουν, ενώ σε αραβικές χώρες έχουν ήδη κατασκευαστεί.

Το βασικό πρόβλημα των σύγχρονων ελληνικών πόλεων είναι αναμφισβήτητο η χωροταξία. Οι πόλεις μας κτίστηκαν άναρχα, απότομα, παράνομα, στηριζόμενες σε μια οργανική αστική εξέλιξη, χωρίς να δοθεί μέριμνα για τον ελεύθερο δημόσιο χώρο. Η Ελλάδα της αντιπαροχής και των «παράθυρων στον νόμο» έδωσε τη δυνατότητα να κτιστούν τα πάντα, ικανοποιώντας την αστικοποίηση της δεκαετίας του '60, δημιουργώντας όμως τερατογενέσεις. Ολόκληρες γειτονιές χωρίς πλατείες και παιδικές χαρές, τεράστια έλλειψη σε χώρους κατάλληλους για σχολεία, στενά έως ανύπαρκτα πεζοδρόμια, αφανισμένο πράσινο, πολυκατοικίες χωρίς πάρκινγκ. Μπορούμε να γράφουμε σελίδες για την κακοδαιμονία των πόλεων μας, όμως μάλλον είναι ανούσιο, αφού τα ζούμε καθημερινά.

Και σε πολλές περιπτώσεις η κατάσταση δεν σώζεται. Υπάρχουν και αυτές οι περιπτώσεις, εντούτοις, όπου μπορούμε να αναστρέψουμε την κατάσταση και να αλλάξουμε το πρόσημο. Είναι οι Δήμοι που σώθηκαν χάρη σε εμπνευσμένους πολεοδόμους στις αρχές του 20ού αιώνα, αλλά και αυτές που αναγεννήθηκαν μέσα από τις στάχτες τους, μετά από μεγάλες φυσικές καταστροφές.

Πώς θα έπρεπε να είναι λοιπόν οι ιδανικές πόλεις; Θα είναι έξυπνες; Και αν ναι, πώς τις ορίζουμε;

Η «έξυπνάδα» είναι μια έννοια η οποία είναι κοινωνικά «κατασκευασμένη». Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι κάτι χειροπιαστό, με υπόσταση, αλλά μπορεί να «οριστεί μέσα από την ύπαρξή του». Με άλλα λόγια, είναι μέρος μιας συλλογικής αντίληψης και συναίνεσης.

Δεν υπάρχει παγκοσμίως αποδεκτός ορισμός για την «Έξυπνη Πόλη». Σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους και διαφέρει από πόλη σε πόλη και από χώρα σε χώρα, ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης και την προθυμία των πολιτών να αλλάξουν τους πόρους και τις προσδοκίες τους.

Οι «Έξυπνες και Βιώσιμες Πόλεις» πρέπει να γίνονται αντιληπτές ως συστήματα ανθρώπων που αλληλοεπιδρούν και βελτιώνουν την ποιότητα ζωής τους, χρησιμοποιώντας ενεργειακές ροές, πόρους, αγαθά, υπηρεσίες και μοντέλα χρηματοδότησης, για την ενεργοποίηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

Αυτές οι ροές και αλληλεπιδράσεις καθίστανται «έξυπνες» με στρατηγική χρήση της πληροφορίας και των επικοινωνιών, των υποδομών και άλλων υπηρεσιών, μέσω μιας διαφανούς διαδικασίας αστικού σχεδιασμού που ανταποκρίνεται στις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της σημερινής κοινωνίας. Στη βάση ενός κοινού τόπου συνεννόησης, ως «Έξυπνη και Βιώσιμη Πόλη» νοείται μια αστική περιοχή με χαρακτηριστικά ενοποίησης – ένα σύστημα με άλλους όρους ολοκληρωμένων υπηρεσιών και λειτουργιών.

Ας δούμε πιο συγκεκριμένα τα στοιχεία των «έξυπνων πόλεων», που προτιμώ να τις χαρακτηρίζω τελικά ως «σύγχρονες». Διαβάζοντας, βάλτε τον εαυτό σας «μέσα» σε αυτές τις πόλεις και σίγουρα θα νιώσετε καλύτερα. Πώς πρέπει να είναι οι πόλεις αυτές;

- Πάνω και πρώτα απ' όλα ασφαλείς. Πόλεις προστατευμένες από φυσικά φαινόμενα, ασφαλώς όσο αυτό είναι εφικτό. Πόλεις με διεξόδους για τους ανθρώπους αλλά και το νερό. Πόλεις με πράσινο, αλλά χωρίς τον κίνδυνο να καούν από αυτό. Με δομές υγείας όλων των επιπέδων. Που προλαμβάνουν τα γεγονότα και προειδοποιούν για αυτά εγκαίρως. Που δεν μένουν μόνον στην πρόληψη του ίδιου του γεγονότος αλλά φροντίζουν να εξαλείψουν όσο μπορούν τις αιτίες που το δημιουργούν.
- Πόλεις με υποδομές. Έτοιμες, κατασκευασμένες, ικανές να αντέξουν τις ανάγκες του σήμερα αλλά και του αύριο. Δίκτυα οπτικών ινών έως το σπίτι, υπογειοποιημένα δίκτυα ενέργειας, ανοιχτά, καθαρά και επισκέψιμα δίκτυα ομβρίων υδάτων, δίκτυα ύδρευσης από σύγχρονα ανθεκτικά υλικά, δευτερεύοντα δίκτυα για νερό δευτερεύουσας χρήσης (πότισμα πρασίνου), φυσικά δίκτυα αερίου, πιθανώς δίκτυα κενού για τη μεταφορά των λίγων σύμμεικτων απορριμμάτων, βιολογικοί καθαρισμοί τριτοβάθμιας επεξεργασίας.
 - Φυσικά σε όλα τα παραπάνω, διατάξεις ελέγχου και πρόγνωσης βλαβών, διατάξεις ασφαλείας (π.χ. γεννήτριες σε περίπτωση γενικευμένων διακοπών ρεύματος), ανεξάρτητα ασύρματα δίκτυα επικοινωνιών για ώρες ανάγκης, ζωνοποίηση των δικτύων για ελαχιστοποίηση των διαρροών και προστασία των φυσικών πόρων.
- Πόλεις που προσφέρουν ευκαιρίες εργασίας. Για όλους τους τύπους επαγγελματικών προσόντων και για όλες τις ηλικίες. Γιατί οι έξυπνες πόλεις πρέπει να «σκέφτονται» και το πρώτο πράγμα θα που θα πρέπει να έχουν στο «μυαλό τους» είναι οι άνθρωποί τους και πώς αυτοί θα μπορούν να έχουν καλά πληρωμένες και δημιουργικές εργασίες.
- Πόλεις φιλικές στο περιβάλλον. Πόλεις με ευαισθητοποιημένους πολίτες που θα κάνουν διαλογή των απορριμμάτων στα σπίτια τους, αλλά και ύπαρξη πράσινων σημείων γειτονιάς για όλα τα υπόλοιπα απορρίμματα, ατομικοί κάδοι ανακύκλωσης για εφαρμογή του pay as you through αλλά και ενταγμένοι σε κάθε σπίτι ή πολυκατοικία ατομικοί κάδοι, όπου δεν μπορούν να υπάρξουν συστήματα vacuum. Πόλεις ενεργειακά αυτόνομες, που θα παράγουν τουλάχιστον όση ενέργεια καταναλώνουν, από τον ήλιο, τον αέρα, το νερό. Και δεν μιλάμε για μεγάλα ενεργειακά έργα, αλλά για ενεργειακές λύσεις σε κάθε σπίτι ή οικοδομικό τετράγωνο, έτσι ώστε να ελαχιστοποιήσουμε την απόσταση ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση. Πόλεις κλιματικά ουδέτερες, κυκλικές, έξυπνες και πράσινες.
- Πόλεις φιλικές στον άνθρωπο. Πόλεις με μεγάλους χώρους πρασίνου, ακόμη και στο κέντρο τους, με παιδικές χαρές και χώρους άθλησης. Πόλεις με πεζοδρόμια, υποδομές για ανθρώπους με αναπηρία και ειδικές λωρίδες στα πεζοδρόμια, με ράμπες σε πεζοδρόμια και κτίρια. Με σύγχρονα, βιοκλιματικά σχολεία και αυλές για παιχνίδι, αλλά επίσης που θα παρέχουν πραγματική εκπαίδευση πάνω σε όλα τα παραπάνω.
- Πόλεις με βιώσιμη κινητικότητα. Οι πόλεις μας πρέπει να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το αυτοκίνητο. Δεν χωράνε τόσα αυτοκίνητα στις πόλεις μας, τουλάχιστον σε αυτές που σήμερα έχουμε. Δεν χωράνε στους δρόμους, δεν χωράνε να παρκάρουν. Στην ιδανική πόλη, ποδηλατόδρομοι θα σε οδηγούν με ασφάλεια στο σχολείο, τη δουλειά, την άθληση, τη διασκέδαση, τα μαζικά μέσα μεταφοράς θα σε πάνε στην ώρα τους παντού, η ηλεκτροκίνηση θα εξαφανίσει τις μηχανές εσωτερικής καύσης και οι διάδρομοι για περπάτημα και τρέξιμο θα είναι αναπόσπαστο κομμάτι των νέων αναπλάσεων.

- Πόλεις ανοιχτές και συμμετοχικές. Το μυστικό είναι η συμμετοχή. Το να νιώσουν οι πολίτες πως όλα τα παραπάνω τους αφορούν και τους ανήκουν, πως δεν είναι απλά περαστικοί από αυτές. Και για να συμβεί αυτό, θα πρέπει οι πόλεις μας να ανοίξουν, να δεχτούν απόψεις και ανθρώπους, να θέλουν να ακούσουν και να κρίνουν, να ζητούν τη συμμετοχή, και αυτό να μη γίνεται προσχηματικά.
- Πόλεις πολυπολιτισμικές, ελεύθερες να δεχτούν τους πάντες χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς, με σεβασμό στα πιστεύω του καθενός μας.
- Πόλεις που προάγουν τον πολιτισμό. Πόλεις που σε κάθε έκφασή τους θα προάγουν την τέχνη. Γιατί ακόμη και ένα παγκάκι, ένα φωτιστικό, μία σύνθεση πρασίνου μπορεί να είναι τέχνη. Πόλεις που θα δίνουν χώρο στον πολιτισμό, όχι απαραίτητα κλεισμένο μέσα σε αίθουσες, αλλά στις πλατείες και τα πάρκα, γεμάτες μουσική και δημιουργία. Πόλεις που γεννούν ερεθίσματα και κάνουν τους ανθρώπους καλύτερους.

Πόλεις να ζεις και όχι απλά να κατοικείς!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Πώς θα πάμε στην επόμενη μέρα; 200+50 λέξεις για το αύριο!

Η προσπάθεια που κάνουμε στην «Ελλάδα 2021» δεν είναι σε καμία περίπτωση μία απλή καταγραφή του ένδοξου παρελθόντος μας. Και αυτή, προφανώς, χρειάζεται για να καταλάβουμε ότι ως Έλληνες έχουμε τη δύναμη να πετύχουμε πολλά, πάρα πολλά. Σχεδόν τα πάντα.

Παράλληλα όμως πρέπει, με τη δύναμη αυτή των χιλιάδων ετών που έχουμε πίσω μας, να κοιτάξουμε μπροστά και να κάνουμε ένα ίσως μεγαλύτερο άλμα από αυτό που αναλογεί στη γενιά μας, αφού μείναμε πίσω. Οι απίτες πολλές, γνωστές και μάλλον δεν είναι της ώρας να τις αναλύσουμε. Αφού, όσο εμείς θα τσακωνόμαστε (και είμαστε εξαιρετικοί στον αλληλοσπαραγμό), τόσο θα χάνουμε την οπτική επαφή με μία Ευρώπη και έναν κόσμο που όλα αυτά τα έχει λύσει εδώ και χρόνια.

Κοιτάμε μπροστά συνθέτοντας αυτά που μας ενώνουν, αυτά που τόσα χρόνια μας έκαναν να ξεχωρίζουμε.

Να βγάλουμε επιτέλους τον καλό μας εαυτό προς τα έξω και να τολμήσουμε. Στην παιδεία (γιατί όλα από εκεί ξεκινούν και εκεί καταλήγουν), στη μεταμόρφωση των πόλεών μας, στη συμμετοχή μας στην αλλαγή που θέλουμε. Να τολμήσουμε να μιλήσουμε στον γείτονά μας που δεν ανακυκλώνει, παρκάρει πάνω στο πεζοδρόμιο, πετάει τη γόπτα από το παράθυρο, καταστρέφει την κοινή μας περιουσία. Να γίνουμε εμείς η αλλαγή που θέλουμε.

Να τολμήσουμε στην πολιτική... Γιατί άραγε να συμμετέχει κανείς σε ένα πολιτικό σκηνικό που δεν αλλάζει και δεν τον εκφράζει, που αναπαράγεται χωρίς θεμελιώδεις διαφορές. Να τολμήσουμε εμείς οι ίδιοι στις πόλεις που ζούμε, αφού πιθανώς δεν μας εκφράζουν.

Τόλμη και αποφασιστικότητα χρειάζεται για να αλλάξουμε εμείς, γιατί εμείς είμαστε η Ελλάδα.